

Virtsakivitaudin ravitsemushoito

28.9.2022

Ravitsemusterapeutti Laura Lahtinen
TAYS

Virtsakivien muodostumiseen taustaa

- Virtsakivitaudin esiintyvyys on kasvanut maailmanlaajuisesti edeltävän vuosikymmenen aikana
- Huomattavasti yleisempi teollisuusmaissa kuin kehitysmaissa → oletettavasti erot ruokavaliossa yhtenä selittävänä tekijänä (mm. runsas eläinproteiinin ja suolan saanti)
- Myös perinnölliset tekijät ja taustasairaudet voivat vaikuttaa

Kivityyppejä mm.

- *Kalsiumoksaalaattikivet*
- *Kalsiumfosfaattikivet*
- *Virtsahappokivet*
- Struviitti- ja infektiokivet
- Kystiinikivet

→ Ravitsemusterapeutin vastaanotolle tulee lähinnä kalsium- ja joskus virtsahappokivistä kärsiviä

Riskitekijät virtsakivien muodostumiselle

- Vähäinen nesteiden nauttiminen
- Rungas eläinproteiinin ja suolan saanti
- Vähäinen kalsiumin saanti
- Liiallinen sakkaroosin tai fruktoosin saanti
- C- tai D-vitamiinilisät suurina annoksina
- Sairaudet kuten primaarinen hyperparatyreoosi, kihti, lihavuus ja imeytymishäiriö

Keskeiset ravitsemukseen liittyvät tekijät virtsakivikohtausten vähentämiseksi

- Runsas nesteen saanti
- Vähäsuolainen ruokavalio
- Runsas kasvisten, hedelmien ja marjojen käyttö
- Eläinproteiinia maltillisesti
- Kalsiumin lähteitä sopivasti ja tasaisesti
- Tarvittaessa oksalaattirajoitus
- Tarvittaessa puriiniaineiden rajoitus

Muista tekijöistä lihavuus ja korkea (valtimo)verenpaine saattavat vaikuttaa kivien muodostumiseen

Nesteen saanti

Riittämätön nesteen saanti tai liiallinen nesteen menetys ovat merkittäviä taustatekijöitä virtsakivien muodostumiselle!

- Tavoitteena virtsamäärä vähintään 2 litraa/vrk
→ virtsan laimeneminen ja kivien muodostumisen ehkäisy
- Nesteen saantitavoite 2,5–3 l/vrk (osa nesteistä tulee ruoista)
- Sopivia nesteitä mm. vesi, laimennetut mehut (erityisesti appelsiini- ja sitruunamehu), vähänatriumiset kivennäisvedet ja kohtuullisissa määrin kahvi (max. 5 dl/pv) ja tee (hedelmä- ja yrteet)

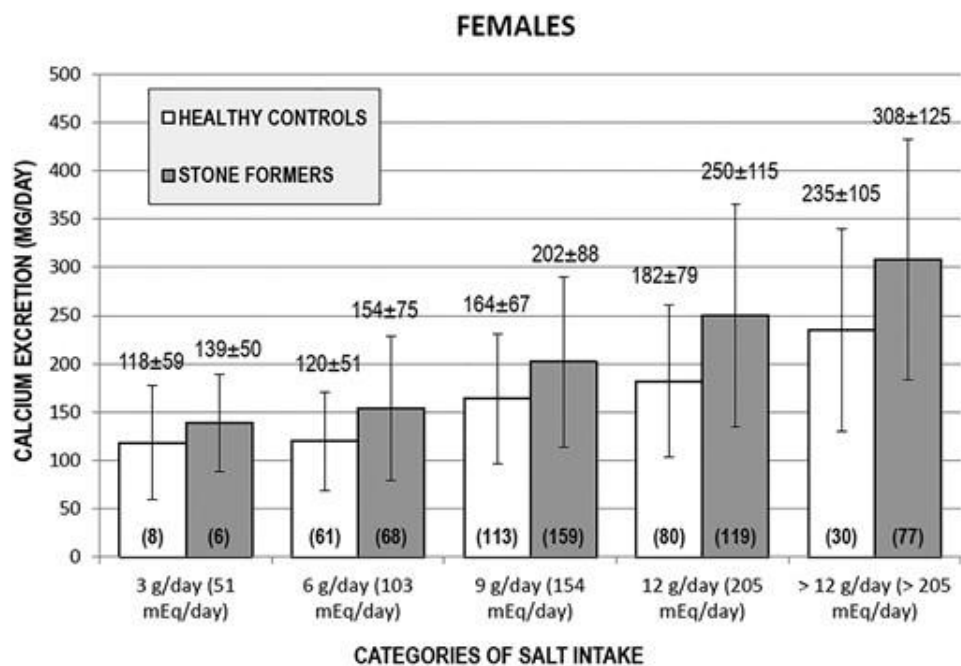
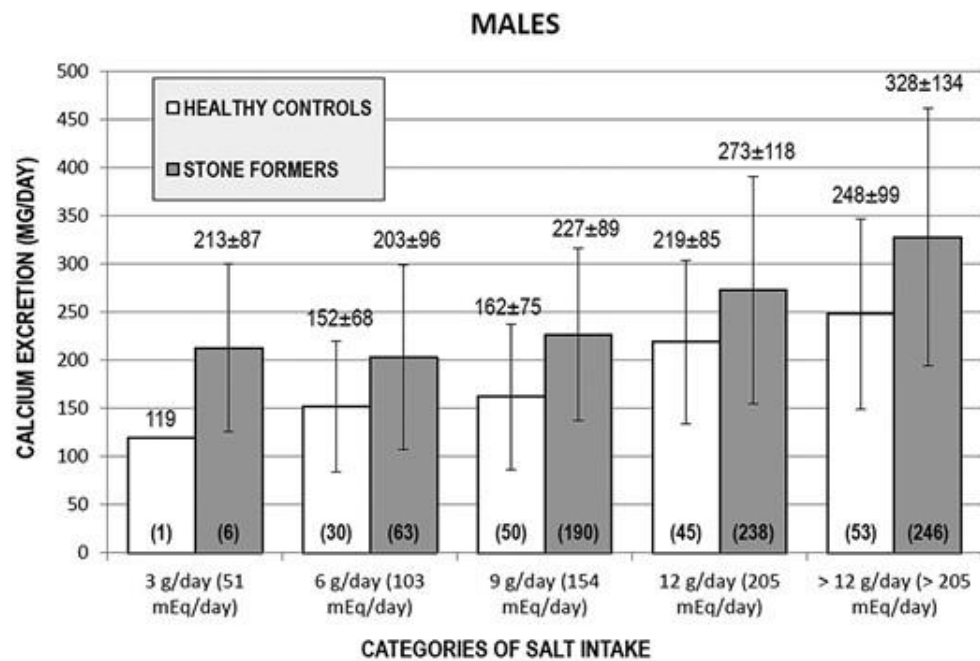
Nesteen saanti

- Sopimattomia juomia mm. vihreä ja musta tee (sis. runsaasti oksalaattia), fruktoosia ja fosforihappoa sis. virvoitusjuomat ja mehut sekä alkoholi
- Kasvis- ja hedelmämeijerijäätelöiden oksalaattipitoisuus vaihtelee
- Fruktoosilla makeutettujen juomien rajoittaminen
  - Fruktoosi voi lisätä kalsiumin, oksalaatin ja uraatin erittymistä virtsaan
  - Monissa maustetuissa ja makeutetuissa hiilihapotetuissa juomissa/kivennäisvesissä on fruktoosia

Vähäsuolainen ruokavalio

- Runsas natriumin saanti lisää kalsiumin erittymistä ja toisaalta vähentää sitraatin erittymistä virtsaan
→ merkittäviä riskitekijöitä kalsiumkivien muodostukselle
- Suolan saantisuositus enintään 5 g/vrk (VRN 2014)
  - Vs. keskimääräinen saanti miehillä 9,5 g/vrk ja naisilla 6,9 g/vrk (FinRavinto 2017)
- Keskeisiä suolan lähteitä mm. ruoanvalmistuksessa käytetty suola ja suolaa sis. mausteet, liha- ja viljavalmisteteet (leipä), juustot ja suolaiset naposteltavat

N= 1172 (743 miestä + 429 naista, joilla suurentunut riski kivien muodostumiseen ja 179 miestä + 292 naista, terveitä kontrolleja)
 (from the Parma area, Italy, and were evaluated at the Kidney Stone Clinic of Parma University Hospital)

- Tulokseen saattavat vaikuttaa myös munuaisten fysiologiset erot (herkästi kiviä muodostavat vs. terveet)

Borghi L. et al. Dietary therapy in idiopathic nephrolithiasis. *Nutr Rev* 2006; 64: 301–312

Mistä suolaa kertyy?

1,8 g

Oliiveja

0,5 g

1 rkl ketsuppia

0,4 g

2 viip. meetvurstia

2,1 g

1 dl fetajuustoa

0,8 g

Suolakurkkuja

1,2 g

Lihapasteija

0,5 g

Leipäpala

3,5 g

250 g sipsejä

2,0 g

Purkki tonnikalaa

1,8 g

Makkara

1,3 g

Lihapiirakka

2,2 g

10 kpl pinaattiletuja

2,2 g

Pizza

0,8 g

Ranskalaiset

2,3 g

Hampurilainen

Suositus: enintään **5 g** (1 tl) päivässä

Miten vähentää suolan saantia?

- Elintarvikkeiden vertailu (erityisesti päivittäin käytettävät elintarvikkeet kuten leipä, leivän päällykset, liha- ja kalavalmisteet)
- Sydänmerkki-tuotteiden suosiminen
- Suolan asteittainen vähentäminen ruoanvalmistuksessa

Vähäsuolainen ruoanvalmistus, vinkkejä esim.

www.sydan.fi

www.muma.fi

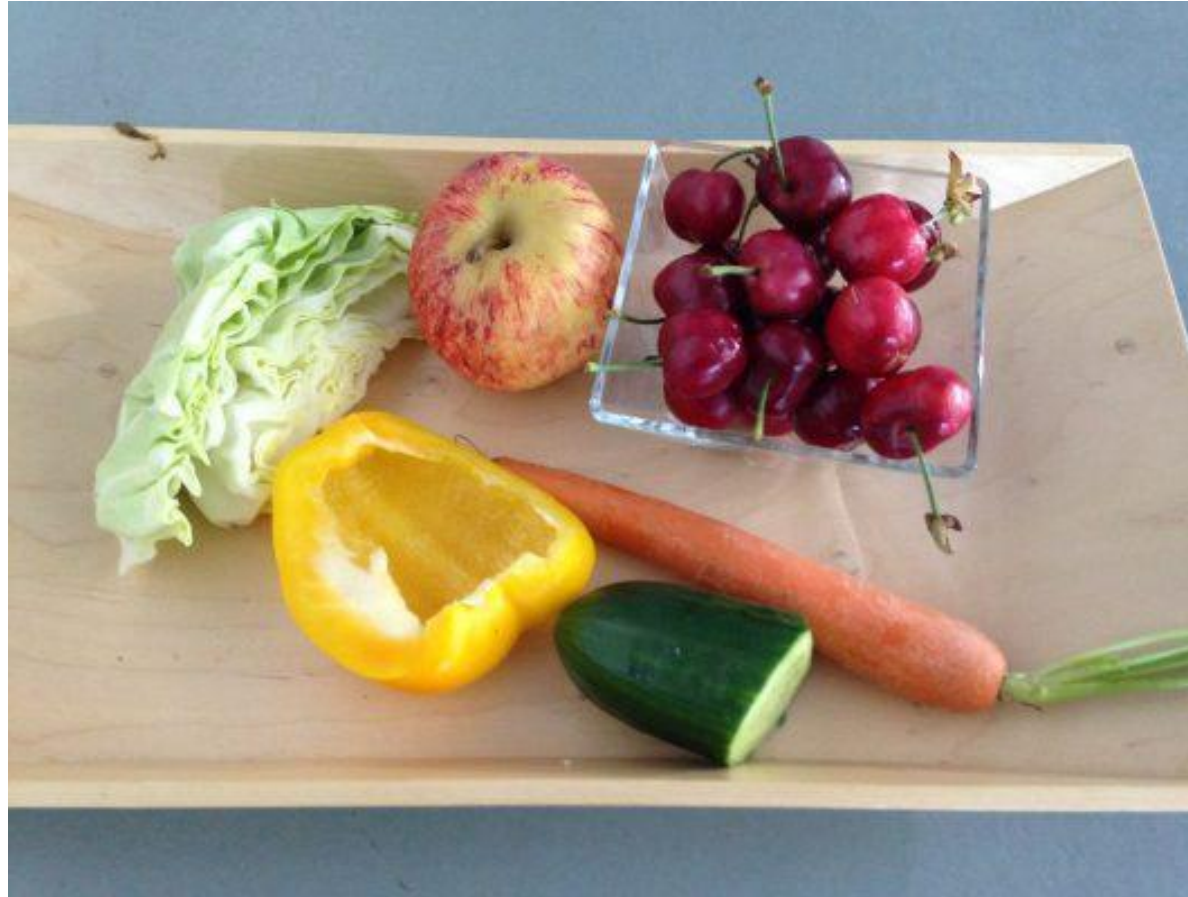
Runsaasti kasviksia, hedelmiä ja marjoja

- Sitraatin, kaliumin ja magnesiumin lähteitä
- Lisäävät virtsan emäksisyyttä ja sitraatin erittymistä virtsaan
  - ehkäisevät kivien muodostumista
- Sitraattia on erityisesti sitrushedelmissä
- Tavoite ravitsemussuosituksien mukaisesti vähintään puoli kiloa päivässä, käytännössä ainakin n. 5–6 kourallista

Lähde: Syö hyvää

5-6 kourallista kasviksia, hedelmiä ja marjoja päivässä

Lähde: Syö Hyvää

Eläinproteiinia maltillisesti

- Liiallisen eläinproteiinin nauttimisen seurauksena
  - virtsan happamuus lisääntyy
  - kalsiumin ja oksalaatin erittyminen virtsaan lisääntyy
  - sitraatin erittyminen virtsaan vähenee
  - virtsakivien (mm. kalsiumkivien) muodostumisen riski ↑

Eläinproteiinia maltillisesti

- Proteiinin saannin tavoite yleensä n. 0,8–1 g/kg, ei ylenpalttista proteiinipitoisten ruokien syömistä
  - Käytännössä esim. 1–2 aterialla lautasmallin mukainen annos lihaa, kalaa, kanaa, kananmunaa tai kasviproteiinin lähdettä, muutama leikkele- ja/tai juustoviipale ja 3–4 annosta maitovalmisteita päivässä
  - Proteiinia tulee hieman myös viljavalmisteista

Proteiinimäärä käytännössä

+ viljavalmisteteet

Kalsiumia tarpeen mukaisesti ja tasaisesti pitkin päivää

- Riittävä kalsiumin saanti keskeistä kalsiumoksaalaattikivien ehkäisyssä
  - Kalsium sitoo oksalaattia suolistossa ja ehkäisee sen imeytymistä
    - kalsiumpitoisia juotavia/syötäviä tasaisesti päivän aterioilla
- Kalsiumin saantitavoite n. 800–1200 mg/vrk
- Esim. nestemäiset maitovalmisteet, kalsiumtäydennetyt kasvijuomat ja -jogurtit, juustot, tofu, kala
- Kalsium suositellaan saamaan ensisijaisesti ruoasta, ei supplementeista

Sopivan määrän kalsiumia saa esim.

- 2 dl jogurttia/viiliä/rahkaa
  - 2 dl maitoa/piimää ruokajuomana
  - 1 dl raejuustoa
  - 3 viip. juustoa
- = 800 mg kalsiumia**

Oksalaattirajoitus

- Vain, jos todettu virtsan korkea oksalaattipitoisuus
- Riittävä kalsiumin saanti tärkeää!

Ristiriitaisia tietoja ruokien oksalaattipitoisuuksista

- Keskeisimmät vältettävät ruoat *raparperi* ja *pinaatti*
→ vain hyvin satunnaisesti ja pieninä kerta-annoksina
- Pieninä määrinä *kaakaota*, *tummaa suklaata* ja *pähkinöitä*
- Oksalaattia sis. myös mm. punajuuri, parsa, tomaatti, kurkku, tofu, soijapavut, manteli ja kuivatut hedelmät
- Juomista runsaasti oksalaattia sis. vihreä ja musta tee, hedelmä- ja kasvismehut sekä alkoholijuomat (viini, olut)

Puriinirajoitus

- Jos on todettu virtsahappokiviä
→ virtsahappoa syntyy elimistössä luonnostaan; saadaan myös ravinnosta
→ puriiniaineet imeytyvät ruoasta tehokkaasti → muuttuvat elimistössä virtsahapoksi
- Puriineja on eniten ruoka-aineissa, joissa on paljon proteiinia (poikkeuksena maitovalmisteet ja kananmuna)

Puriinirajoitus

Käytännössä kihtiruokavalio

- Proteiinin lähteitä maltillisesti
→ kalan, siipikarjan, lihan ja lihavalmisteen, palkokasvien (herneet, pavut, linssit), maapähkinöiden ja soijavalmisteen (mm. soijapavut, tofu) suositeltava käyttömäärä on korkeintaan 150 g/pv
- Vältetään nahkoineen syötäviä pikkukaloja (silli, anjovis, sardiini, muikku, silakka), äyriäisiä, siipikarjan nahkaa ja sisäelimiä
- Olut (myös alkoholiton) sis. runsaasti puriiniaineita → syytä välttää

Ravintolisät

C-vitamiini

- Oksalaatti on C-vitamiinin aineenvaihduntatuote

→ Ei suuria C-vitamiinilisiä (500 mg/vrk – yli 4 g/pv), sillä lisää oksalaatin muodostumista ja erittymistä virtsaan

D-vitamiini

- Runsas D-vitamiinin nauttiminen altistaa virtsakivien muodostumiselle

Magnesiumlisä? (näyttö heikkoa)

B6-vitamiini (pyridoksiini)

- Primaarisessa hyperoksaluriassa voi vähentää oksalaatin erittymistä virtsaan

Yleiset tavoitteet virtsakivien ehkäisemiseksi – käytännön ohjaus

- Tasapainoinen, monipuolinen, kasvisvoittoinen ja kuitupitoinen ruokavalio
- Vähäsuolainen ja maltillisesti proteiinia sis. ruokavalio, jossa kalsiumin lähteitä on suosituksen mukaisesti
- Nestetasapainon ylläpito ja riittävä juominen
- Normaalipainon ylläpito
- Säännöllinen liikunta

Suosittelavia ruokavaliomalleja virtsakivitaudin ehkäisyyn

Ns. Välimeren ruokavalio

→ runsaasti vihanneksia, palkokasveja ja hedelmiä, kalaa, oliiviöljyä, pähkinöitä ja täysjyväviljatuotteita sekä niukasti lihaa, sokeria ja valkoista viljaa

→ suomalaiseen ruokavalioon sovellettuna suositellaan marjoja, kasviksia, kalaa, rypsiöljyä ja täysjyväviljaa

DASH-ruokavalio

→ runsaasti vihanneksia, juureksia, marjoja, hedelmiä ja vähärasvaisia maitotuotteita sisältävä ruokavalio

Kíitos!

Kuvan lähde: Pixabay.com

Lähteet

- Helin, Sairanen ja Koistinen. Virtsakivitauti. Lääkäriin käsikirja 2021.
- Saarelma. Virtsakivitauti. Lääkärikirja Duodecim 2022.
- Taysin Ruokailuohjeita virtsakivipotilaalle 2021 (pohjautuu Karger. Urinary Stones -kirjaan)
- Ticinesi et al. Salt and nephrolithiasis. Nephrology Dialysis Transplantation 2016.
- Siener R. Nutrition and Kidney Stone Disease. Review 2021.
- The European Association of Urology (EAU) Urolithiasis Guidelines Panel. The EAU Urolithiasis Guidelines 2021.
- Ferraro M., Bargagagli M. Dietetic and lifestyle recommendations for stone formers. Arch. Esp. Urol. 2021;74(1):112-122
- Kihti ja ruoka. Ravitsemusterapeuttien yhdistys. Dieettimedia Oy 2019.
- Lehtoranta K., Tukiainen E. ja Lindell O. Virtsakivipotilaan tutkiminen sekä ruokavalion ja lääkehoidon mahdollisuudet. Duodecim 2002;118(21):2183-2190.
- www.huslab.fi

JUOMIEN HAPPAMUUS

pH-arvo 3–4

Energijuoma, sokeroitu*
 Siideri, kevyt
 Siideri, makea*
 Virvoitusjuoma, light
 Ruusunmarjatee
 Virvoitusjuoma, sokeroitu*
 Mehujuoma, sokeroitu*
 Makuvesi (sis. fruktoosia ja happoja)*
 Lonkero*
 Energijuoma, light
 Mehujuoma, light
 Punaviini, kuiva valkoviini
 Appelsiinitäysmehu*

pH-arvo 4,5–5,5

Olut*
 Piimä*
 Kahvi*
 Maustettu tee

pH-arvo yli 5,5

Makuvesi (vain aromeja, ei happoja)
 Tee, vihreä tee ja yrttitee
 Kaakao*
 Maito
 Vesi, kivennäisvesi

* Sisältää hampaille haitallista sokeria.

* Ei sisällä haitallisia happoja.